

BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINI TAYYORLASHDA ADAPTIV O'QITISH YONDASHUVINING AHAMIYATI

Po'latova Iroda Obid qizi

*Samarqand davlat pedagogika
instituti 1-bosqich doktoranti*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish zarurati hamda adaptiv o'qitish yondashuvining pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'quvchilarning qiziqishlari, bilim darajalari, til muhitlari va ijtimoiy sharoitlari turlicha ekanligi ta'lim jarayonini moslashuvchan tashkil etishni talab qilishi ilmiy manbalar asosida yoritiladi. An'anaviy "hamma uchun bir xil" o'qitish yondashuvi o'quvchilarning individual ehtiyojlarini to'liq qondira olmasligi hamda heterogen sinflarda ta'lim samaradorligini pasaytirishi mumkinligi asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari adaptiv o'qitish o'quv jarayonini individuallashtirish, o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirish hamda ta'lim samaradorligini ta'minlashda muhim pedagogik vosita ekanligini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *Adaptiv o'qitish, individual yondashuv, ta'limni individuallashtirish, talaba markazli ta'lim, heterogen sinf, ta'lim samaradorligi.*

Hozirgi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'limni tashkil etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari, o'rganish tezligi va ehtiyojlariga mos ravishda ta'lim jarayonini tashkil etishni talab qiladi. Ayniqsa, chet tillarini o'qitishda bu jarayon yanada dolzarb hisoblanadi. Ingliz tilini o'qitish jarayonida o'quvchilar o'rtasidagi bilim va ko'nikmalar darajasi, tilni o'zlashtirish tezligi hamda motivatsiya darajasi turlicha bo'lishi mumkin. Shu sababli ta'lim jarayonida barcha o'quvchilar uchun bir xil metodlardan foydalanish kutilgan natijani bermasligi mumkin. Bunday sharoitda adaptiv o'qitish yondashuvi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Adaptiv o'qitish yondashuvi o'quvchilarning individual ehtiyojlari va bilim darajasini hisobga olgan holda ta'lim mazmuni, metodlari hamda topshiriqlarni moslashtirishni nazarda tutadi. Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida ushbu yondashuvdan foydalanish kelajak pedagoglarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida har bir talaba o'ziga xos o'rganish uslubi va intellektual salohiyati bilan ajralib turadi. Agar o'quv jarayonida o'rtacha 30 nafar talaba ishtirok etsa, bu 30 xil noyob o'rganish xarakteri va ehtiyojini anglatadi. Talabalar o'rtasidagi individual farqlar ularning qiziqishlari, mavzu bo'yicha tayyorgarlik darajasi, til muhiti hamda ijtimoiy-oilaviy sharoitlari kabi keng ko'lamlı omillarda namoyon bo'ladi. Bunday xilma-xillik o'quvchilarning bilim olish jarayonida kuchli tomonlari va o'zlashtirish uslublari turlicha.

ekanligini ko'rsatadi. Biroq, ko'plab oliy ta'lim muassasalarida hamon an'anaviy "hamma uchun bir xil" (one-size-fits-all) tamoyiliga asoslangan o'qitish yondashuvi ustuvorlik qilmoqda. Mazkur standartlashtirilgan yondashuv talabalarning individual imkoniyatlarini yetarli darajada hisobga olmasligi sababli, heterogen (turli darajadagi talabalardan tashkil topgan) guruhlarda ta'lim samaradorligining pasayishiga olib keladi. Ayniqsa, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlashda adaptiv o'qitish metodikasini joriy etish zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Talabalar o'rtasida individual farqlar keng ko'lamda namoyon bo'ladi. Xususan, ular turli qiziqishlarga ega bo'lishi³⁵, muayyan mavzular bo'yicha avvaldan egallagan bilim darajalari bilan farqlanishi³⁶, turli ona tillarida muloqot qilishi³⁷, shuningdek, turli ijtimoiy va oilaviy muhitda ta'lim olishi mumkin³⁸. Bunday xilma-xillik o'quvchilarning bilim olish jarayonida kuchli tomonlari, o'quv ehtiyojlari hamda o'zlashtirish uslublari turlicha ekanligini ko'rsatadi. Shu sababli zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish muhim pedagogik vazifa sifatida qaraladi. Shunga qaramay, ko'plab ta'lim muassasalarida hali ham an'anaviy "hamma uchun bir xil" tamoyiliga asoslangan o'qitish yondashuvi keng qo'llanilmoqda. Mazkur yondashuv standartlashtirilgan o'quv jarayonini tashkil etishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarning individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini yetarli darajada hisobga olmaydi. Natijada turli tayyorgarlik darajasiga ega o'quvchilardan tashkil topgan sinflarda o'qitish samaradorligi pasayishi mumkin. Ayniqsa, ijtimoiy jihatdan kam ta'minlangan yoki tarixan ta'lim imkoniyatlari cheklangan guruhlarga mansub o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirishda bunday yondashuv ko'pincha yetarli natija bermaydi. Shu nuqtai nazardan, adaptiv o'qitish, ta'lim va instruksiya talaba markazidagi yondashuv sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuv konstruktivistik pedagogik g'oyalarga asoslanib, o'quv jarayonini o'quvchilarning individual ehtiyojlari, bilim darajasi va o'quv sharoitlariga mos ravishda tashkil etishni nazarda tutadi. Adaptiv o'qitish orqali individual o'quv muhitlarini yaratish hamda o'quvchilarga ularning ehtiyojlariga mos pedagogik qo'llab-quvvatlashni taqdim etish imkoniyati yuzaga keladi.

Ilmiy adabiyotlarda adaptiv o'qitishning yagona va umumqabul qilingan ta'rifi mavjud emas. Shunga qaramay, tadqiqotchilar uning mohiyatini o'quv jarayoni elementlarini o'quvchilarning individual xususiyatlari va ehtiyojlariga moslashtirish orqali samarali ta'lim muhitini yaratish bilan izohlaydilar. Bunda o'quvchilarning kognitiv, metakognitiv,

---

³⁵ Francis, B. (2000). The Gendered Subject: Students' subject preferences and discussions of gender and subject ability. *Oxford Review of Education*, 26(1), 35–48. <https://doi.org/10.1080/030549800103845>

³⁶ Park, S. I., Lee, G., & Kim, M. (2009). Do students benefit equally from interactive computer simulations regardless of prior knowledge levels? *Computers & Education*, 52(3), 649–655. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2008.11.014>

³⁷ Suni, M., & Lomax, S. (2012). Dealing with increasing linguistic diversity in schools—The Finnish example. In J. Blommaert, S. Leppänen, P. Pahta, & T. Räisänen (Eds.), *Dangerous multilingualism: Northern perspectives on order, purity and normality* (S. 67–95). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137283566_4

³⁸ Rideout, V., & Katz, V. S. (2016). Opportunity for all? Technology and learning in lower income families. In Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop. Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop. <https://eric.ed.gov/?id=ED574416>

emotsional, motivatsion, demografik hamda sotsiomadaniy omillari inobatga olinadi³⁹. Adaptiv o'qitishning asosiy maqsadi har bir o'quvchi uchun o'quv jarayonining samaradorligini oshirish hamda ularni jamiyatda faol ishtirok etish uchun zarur bo'lgan kompetensiyalar bilan ta'minlashdan iboratdir⁴⁰. Yuqorida qayd etilgan ilmiy qarashlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish pedagogik jarayon samaradorligini ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Bizning fikrimizcha, ta'lim jarayonida har bir o'quvchining qiziqishlari, bilim darajasi, o'rganish uslubi hamda ijtimoiy-madaniy sharoitlari turlicha bo'lishi o'qitish jarayonini moslashuvchan tashkil etishni talab etadi. Chunki bir xil o'qitish usullaridan foydalanish barcha o'quvchilarning ehtiyojlarini to'liq qondira olmaydi. Shu nuqtai nazardan, adaptiv o'qitish yondashuvi ta'lim jarayonini individuallashtirish va differensiallashtirishning samarali vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqotimiz doirasida adaptiv o'qitish o'quvchilarning individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etishga xizmat qiluvchi pedagogik mexanizm sifatida talqin qilinadi. Bunday yondashuv o'qitish mazmuni, metodlari, vositalari hamda baholash jarayonini o'quvchilarning individual xususiyatlariga mos ravishda tashkil etish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Adaptiv o'qitish nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshirishga, balki ularning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va o'quv jarayonida faol ishtirok etish kompetensiyalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ayniqsa, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida adaptiv o'qitish metodikasidan foydalanish talabalar o'rtasidagi individual farqlarni hisobga olish hamda samarali ta'lim muhitini yaratish imkonini beradi.

Shu bois, adaptiv o'qitish metodikasini nazariy va metodik jihatdan chuqur o'rganish hamda uni bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayoniga joriy etish zamonaviy pedagogika oldida turgan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shuni ta'kidlash lozimki, adaptiv o'qitish g'oyasi yangi pedagogik yondashuv hisoblanmaydi. Uning tarixiy ildizlari qadimgi davrlarga, xususan, Sokrat davriga borib taqaladi⁴¹. Keyinchalik adaptivlik tamoyillari individual o'qitish, xususan, 1:1 repetitorlik shaklida ilmiy tadqiqotlar doirasida keng o'rganilgan⁴². Mazkur tadqiqotlar o'quv jarayonini o'quvchining individual

---

³⁹ Plass, J. L., & Pawar, S. (2020). Toward a taxonomy of adaptivity for learning. *Journal of Research on Technology in Education*, 52(3), 275–300. <https://doi.org/10.1080/15391523.2020.1719943>

⁴⁰ Bernard, R. M., Borokhovski, E., Schmid, R. F., Waddington, D. I., & Pickup, D. I. (2019). Twenty-first century adaptive teaching and individualized learning operationalized as specific blends of student-centered instructional events: A systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*, 15(1–2), e1017. <https://doi.org/10.1002/cl2.1017>

⁴¹ Kolchenko, V. (2018). Can modern AI replace teachers? Not so fast! Artificial intelligence and adaptive learning: personalized education in the AI age. *HAPS Educator*, 22(3), 249–252. <https://doi.org/10.21692/haps.2018.032>

⁴² Bloom, B. S. (1984). The 2 sigma problem: The search for methods of group instruction as effective as one-to-one tutoring. *Educational Researcher*, 13(6), 4–16. <https://doi.org/10.3102/0013189X013006004>

ehtiyojlariga moslashtirish o'rganish samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatgan⁴³.

Yuqoridagi fiklardan shu narsa ma'lumki, adaptiv o'qitish konsepsiyasi yangi tushuncha sifatida qaralayotgan bo'lsada, uning nazariy asoslari tarixiy manbalarda ham keltirilib o'tilgan. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar yordamida u mukammallashyapti. Ayniqsa, bugungi raqamli ta'lim muhitida adaptiv o'qitish o'quvchilarning individual o'rganish ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos pedagogic metodni aniqlash muhim pedagogic asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, adaptiv o'qitish konsepsiyasining tarixiy rivojlanishi uning individual yondashuv tamoyiliga asoslanganligini ko'rsatadi. Mazkur yondashuv zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda samarali o'qitish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bernard, R. M., Borokhovski, E., Schmid, R. F., Waddington, D. I., & Pickup, D. I. (2019). Twenty-first century adaptive teaching and individualized learning operationalized as specific blends of student-centered instructional events: A systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*, 15(1–2), e1017. <https://doi.org/10.1002/cl2.1017>

2. Bloom, B. S. (1984). The 2 sigma problem: The search for methods of group instruction as effective as one-to-one tutoring. *Educational Researcher*, 13(6), 4–16. <https://doi.org/10.3102/0013189X013006004>

3. Francis, B. (2000). The Gendered Subject: Students' subject preferences and discussions of gender and subject ability. *Oxford Review of Education*, 26(1), 35–48. <https://doi.org/10.1080/030549800103845>

4. Kolchenko, V. (2018). Can modern AI replace teachers? Not so fast! Artificial intelligence and adaptive learning: personalized education in the AI age. *HAPS Educator*, 22(3), 249–252. <https://doi.org/10.21692/haps.2018.032>

5. Nickow, A., Oreopoulos, P., & Quan, V. (2020). The impressive effects of tutoring on PreK12 learning: A systematic review and meta-analysis of the experimental evidence (Working Paper 27476). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w27476>

6. Park, S. I., Lee, G., & Kim, M. (2009). Do students benefit equally from interactive computer simulations regardless of prior knowledge levels? *Computers & Education*, 52(3), 649–655. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2008.11.014>

⁴³ Nickow, A., Oreopoulos, P., & Quan, V. (2020). The impressive effects of tutoring on PreK12 learning: A systematic review and meta-analysis of the experimental evidence (Working Paper 27476). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w27476>

7. Plass, J. L., & Pawar, S. (2020). Toward a taxonomy of adaptivity for learning. *Journal of Research on Technology in Education*, 52(3), 275–300. <https://doi.org/10.1080/15391523.2020.1719943>

8. Suni, M., & Latomaa, S. (2012). Dealing with increasing linguistic diversity in schools—The Finnish example. In J. Blommaert, S. Leppänen, P. Pahta, & T. Räisänen (Eds.), *Dangerous multilingualism: Northern perspectives on order, purity and normality* (S. 67–95). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137283566_4

9. Rideout, V., & Katz, V. S. (2016). Opportunity for all? Technology and learning in lowerincome families. In Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop. Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop. <https://eric.ed.gov/?id=ED574416>

